

<https://liar.ui.ac.ir/?lang=en>

Literary Arts

E-ISSN: 2322-3448

Document Type: Research Paper

Vol. 14, Issue 1, No.38, Spring 2022, pp53-72

Received:09/01/2022

Accepted:20/07/2022

An Analysis of Time-related Metaphors in Yadollah Behzad's Poetry

Hashem Karami

Ph. D. Student of Persian Language and Literature, Faculty of Language and Literature, University of Kurdistan,
Sanandaj, Iran

hashemkarami59@gmail.com

Nasrin Aliakbari *

Assistant Professor, Department of Persian Language and Literature, Faculty of Language and Literature, University of
Kurdistan, Sanandaj, Iran

n.aliakbari@uok.ac.ir

Zaniar Naghshbandi

Assistant Professor, Department of Kurdish Language and Literature, Faculty of Language and Literature, University of
Kurdistan, Sanandaj, Iran

zaniar.naghshbandi@gmail.com

Extended Abstract

Although the metaphor was first considered a deviation from the standard norms of automatic language and being solely confined to works of literature, it is now viewed as a basic characteristic of the human mind and accordingly ordinary usage of language by cognitive linguists. The fundamental belief is that human beings tend to comprehend abstract concepts in terms of more concrete ideas and manifest this correspondence in their language. Time is one of those abstract domains whose actual manifestation in ordinary and literary styles has interested cognitive linguists since the 1980s. The present study seeks to investigate the metaphors that have been employed by Yadollah Behzad Kermanshahi for the concrete presentation of time in his poetry. By doing so, not only the source and target domains of time-related metaphors will be exhaustively introduced

*Corresponding author

Karami, H., Ali Akbari, N., & Naghshbandi, Z. (2022). An Analysis of Time-related Metaphors in Yadollah Behzad's Poetry. *Literary Arts*, 14(1), 53-72.

2322-3448 / © 2021 The Authors. Published by University of Isfahan

This is an open access article under the BY-NC-ND/4.0/ License (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>).

<http://dx.doi.org/10.22108/liar.2022.132178.2105>

<https://dori.net/dor/20.1001.1.20088027.1401.14.1.4.0>

but also the hidden layers of Behzad's viewpoint toward time will be discussed in detail.

The following three questions constitute the core of this study: 1) What are the main mechanisms for the metaphorical expression of time in Behzad's poetry? 2) What are the underlying layers of these time-related metaphorical expressions? 3) How could the cognitive analysis of these metaphorical expressions lead us to a comprehensive understanding of Behzad's conception of time? Yadollah Behzad was a major Persian poet whose works have placed him in the circle of famous contemporary literary figures both in his hometown, Kermanshah, and Iran. Although his works offer various potentials for conducting original research projects on the nature of thematic and metrical characteristics of Persian contemporary classical poetry, the available literature on Behzad's artistic career seems still too weak.

After presenting an introduction of our theoretical assumptions based on Lakoff and Johnson's (1980) pioneering work in the second section, we have allocated the third part to the cognitive treatment of our data, which have been taken from Behzad's collections of *Gol-e Birang* and *Yadgar-e Mehr*. Going through the available examples of metaphorical expressions of time in Behzad's selected works, we first pick those which we deem as more artistic and then try to elaborate on their internal constituents including their source and target domains and also mapping mechanisms. The results show that Behzad has employed 10 mega metaphorical schemata, each of which contains several micro metaphorical domains:

1. Human-oriented Schema: This is one of the widely-employed schemata for the concrete manifestation of time in Behzad's poetry. This general schema encompasses a number of micro metaphorical domains including human-oriented metaphors with negative imaginations, human-oriented metaphors with bifaceted imaginations, and human-oriented metaphors with positive imaginations.

2. Animal-oriented Schema: As another generally-referred-to category for the linguistic manifestation of time in Behzad's poetry, this schema includes two metaphorical domains of time as a crow and time as a horse.

3. Comestible Schema: This domain is of very limited use in Behzad's works, therefore we could not find a variety of subdomains for it.

4. Place and Container Schema: As was the case with the animal-oriented schema, this category consists of two micro metaphorical domains including time as an encircled space, and time as a refillable container.

5. Object Schema: This schema, too, encompasses two micro metaphorical domains of time as a countable object, and time as a colorable object.

6. Book-oriented Schema: This schema is not of various types in Behzad's poetry, therefore, we did not propose any micro subdomain for it.

7. Natural Element-oriented Schema: As was the case with the previous mega metaphorical schema, this category is too limited in Behzad's works to contain micro subdomains.

8. Time as an Agent: In the previous parts, we were mainly concerned with physically-embodied mega schemata which were used to concretely portray time in Behzad's poetry. Besides, in his attempt for metaphorical expression of time, Behzad has also referred to time as a natural agent from which certain phenomena evolve.

9. Tangible Abstract Schema: Although this might seem paradoxical at first, this schema can get a convincing definition in Behzad's artistic style. Instead of using purely concrete categories as the source domain, in certain cases, Behzad deliberately makes use of some abstract categories as the source domain for metaphorical expression of time. These domains, however, are less abstract than the "time" itself.

10. Duration of Time: This schema is also of different nature than the classical physical schemata, which

are employed for metaphorical expression of time. In this case, Behzad uses the very duration of time to concretely depict the abstract concept of “time”.

Keywords: Cognitive Linguistics, Conceptual Metaphor, Time, Extrasensory Concepts, Yadollah Behzad Kermanshahi.

References

- Afrashi, A. (2018). *Itti'iii iii ttttt* . Tehran: Research Center for Human Sciences and Cultural Studies (in Persian).
- Baygzadeh, Kh., & Almasi, A. (2016a). Jilvi-ha-yi awsaf-i Razavi dar Khurasani-ha-yi Yadollah Behzad Kermanshahi. *Faslami-yi Ilmi-Pazhuhishi-yi Farhang-i Razavi*, 4(13), 73-92 (in Persian).
- Baygzadeh, Kh., & Almasi, A. (2016b). Jilvi-ha-yi muqavimat dar shi'r-i Yadollah Behzad Kermanshahi. *Nashriyi-yi Adabiyat-i Paydari*, 8(15), 103-125 (in Persian).
- Behzad, Y. (2008). *Yadigar-i mihr*. Tehran: Agah Publication (in Persian).
- Behzad, Y. (2012). *Gul-i birang*. Tehran: Mehr-e Vista Publication (in Persian).
- Evans, V. (2003). *The structure of time: Meaning and temporal cognition*. Amsterdam & Philadelphia: John Benjamin Publishing Company.
- Forughi, M. A. (Ed.) (1963). *Ghazaliyat-i'''' ii* . Tehran: Sepehr Print House (in Persian).
- Fotuhi Rud Ma'jani, M. (2011). *Sabkshinasi-yi nazariyyi-ha, ruykard-ha va ravish-ha*. Tehran: Sokhan Publication (in Persian).
- Freeman, M. (2011). *Poem and cognitive field. In metaphor and metonymy at the crossroads: A cognitive approach*. Translated by Farzan Sajudi. Tehran: Naqsh-e Jahan Publication (in Persian).
- Hamedani, B. T. (n.d). *Divan-i kamil-i Baba Taher*. Second Edition. Tehran: Armaghan Publication (in Persian).
- Hosseini Abbariki, S. A., & Saedi, S. (2019). Barrasi-yi nustaluzhi dar ash'ar-i Yadollah Behzad Kermanshahi. *The 5th National Conference of Modern Researches in the Field of Iranian Language and Literature (with a participatory cultural approach)*. Tehran (in Persian).
- Kazzazi, M. J. (1996). *Bayan, zibayishinasi-yi sukhan-i Parsi*. Tehran: Mad Publication (in Persian).
- Khurasani, F., & Gholamhosseinzadeh, Gh. (2018). Isti'ari-yi mafhumi: Nuqti-yi talaqi-yi tafakkur va balaghat dar qasayid-i Nasir Khusraw. *Journal of Literary Arts*, 10(1), 71-84 (in Persian).
- Kovecses, Z. (2010). *Metaphor: A practical introduction*. London: Oxford University Press.
- Kovecses, Z. (n.d). *Where metaphors come from: Reconsidering metaphor in context*. Translated by Jahanshah Mirzabaygi. Tehran: Agah Publication (in Persian).
- Lakoff, G. (1987). *Woman, fire, and dangerous things: What categories reveal about the mind*. Chicago: Chicago University Press.
- Lakoff, G., & Johnson, M. (2018). *Metaphors we live by*. Translated by Hajar Aqa Ebrahimi. Tehran: Ilmi Publication (in Persian).
- Lakoff, G., & Turner, M. (1989). *More than cool reason: A field guide to poetic metaphor*. Chicago: Chicago University Press.
- Lakoff, G. (2011). *The contemporary theory of metaphor*. Translated by Farzan Sajudi. Tehran: Sure-ye Mehr Publication (in Persian).
- Luria, A. R. (2011). *Language and cognition*. Translated by Habibollah Ghasemzadeh. Tehran: Arjmand

Publication (in Persian).

- Mo'in, M. (n.d). *Farhang-i Farsi*. Tenth Edition. Tehran: Amirkabir Publication (in Persian).
- Naderifar, A., & Piruzinezhad, F. (2020). Mu'allifi-ha-yi nustaluzhi dar shi'r-i Yadollah Behzad. *Nashriyyi-yi Ilmi-yi Rukhsar-i Zaban (Naqd-i Zabani va Adabi)*, 4(12), 41-64 (in Persian).
- Ostovar Nameqi, S. M., & Qorban Sabbagh, M. (2005). Isti'ari-ha-yi sama' dar Anas al-Ta'ibin Ahmad Jam. *Mtt ll i'tt -I Irfani* , 22, 5-38 (in Persian).
- Panter, D. (2018). *Metaphor*. Translated by Mohammad Mehdi Moqimizadeh. Tehran: Ilmi Publication (in Persian).
- Rasekh Mahand, M. (2014). *Daramad-i bar zabanshinasi-yi shinakhti: Nazariyyi-ha va mafahim*. Tehran: Samt Publication (in Persian).
- Safavi, K. (2003). Bahs-i darbari-yi tarh-ha-yi tasviri az didgah-i ma'nishinasi-yi shinakhti. *Nami-yi Farhangistan*, 21, 65-86 (in Persian).
- Shafi'i Kadkani, M. R. (1996). *Suvar-iiiiiii Ill ssssssss'r-i Farsi*. Tehran: Agah Publication (in Persian).
- Terence, H. (1998). *Metaphor*. Translated by Farzaneh Taheri. Tehran: Markaz Publication (in Persian).
- Zarqani, S. M., Mahdavi, M. J., & Ayad, M. (2013). Tahlil-i shinakhti-yi isti'ari-ha-yi ishq dar qazaliyat-i Sanayi. *Jastar-ha-yi Adabi*, 183(46), 1-30 (in Persian).

تحلیل شناختی استعاره زمان در اشعار یدالله بهزاد کرمانشاهی

هاشم کرمی، دانشجوی دکتری زبان و ادبیات فارسی، دانشکده زبان و ادبیات، دانشگاه کردستان، سنندج، ایران

hashemkarami59@gmail.com

نسرین علی اکبری*، استادیار گروه زبان و ادبیات فارسی، دانشکده زبان و ادبیات، دانشگاه کردستان، سنندج، ایران

naliakbary@yahoo.com

زانیار نقشبندی، استادیار گروه زبان و ادبیات کردی، دانشکده زبان و ادبیات، دانشگاه کردستان، سنندج، ایران

zaniar.nagshbandi@gmail.com

چکیده

استعاره هرچند در نگاه بعضی از صاحب نظران، نوعی انحراف از هنجارهای متعارف زبان خودکار به شمار می رود، شیوه‌ای از فرایند گریزناپذیر در شکل‌گیری استدلال و اندیشه است؛ به این معنا که نظام اندیشگانی بشر ماهیتی اساساً استعاری دارد؛ زیرا انسان‌ها در قالب مفاهیم، استعاری می‌اندیشند و شبیه‌سازی می‌کنند. برپایه این باور، پژوهش حاضر به بررسی حوزه‌های استعاره زمان در اشعار یدالله بهزاد پرداخته است؛ روش این پژوهش توصیفی - تحلیلی است و هدف از آن، شناسایی حوزه‌های مبدأ به کاررفته در آثار شاعر مذکور است تا بتوان با تحلیل شناختی آنها، لایه‌های پنهان معانی اشعار وی را شناخت و به جهان‌بینی و عمق تفکرش پی برد. برپایه یافته‌های این پژوهش، یدالله بهزاد برای عینی‌سازی مفهوم زمان، از حوزه‌های مبدأ متنوعی بهره برده است که پرکاربردترین آنها اشیاء، انسان، مکان و عاملیت و کم‌کاربردترین آنها خوراک، حیوان، دیرش و مفاهیم انتزاعی است. در حوزه مفاهیم فراحسی نیز زمان مانند دیو و اهریمن مفهوم‌سازی شده است. یافته‌های این جستار مؤید این مطلب است که یدالله بهزاد نسبت به زمان، دیدی کاملاً منفی و بدبینانه دارد. این نوع نگرش به زمان می‌تواند بازتاب زندگی پر از رنج او باشد که در ذهنش رسوخ کرده و در زبانش نمود یافته است.

کلیدواژه‌ها: زبان‌شناسی شناختی؛ استعاره مفهومی؛ زمان؛ مفاهیم فراحسی؛ یدالله بهزاد کرمانشاهی

*مسئول مکاتبات

کرمی، هاشم، علی اکبری، نسرین، نقشبندی، زانیار. (۱۴۰۱). تحلیل شناختی استعاره زمان در اشعار یدالله بهزاد کرمانشاهی. *فنون ادبی*، ۱۴ (۱)، ۵۳-۷۲

2322-3448 / © 2021 The Authors. Published by University of Isfahan

This is an open access article under the BY-NC-ND/4.0/ License (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>).

<http://dx.doi.org/10.22108/liar.2022.132178.2105>

<https://dorl.net/dor/20.1001.1.20088027.1401.14.1.4.0>

۱- مقدمه

زمان از جمله مفاهیم انتزاعیِ پرکاربرد در گفتار روزمره و زبان شاعران و نویسندگان به شمار می‌آید که با شگردهای مختلف در آثار آنها مفهوم‌پردازی شده است. کاملاً واضح است که این مفهوم انتزاعی، بستر همه اتفاقات خوب و بد زندگی بشر در طول تاریخ بوده است؛ از این رو هر مسئله‌ای چه مربوط به گذشته و یا مناسب حال باشد و چه به آینده موکول شود، با مفاهیم مرتبط با زمان ارائه می‌شود. در گفتمان روزمره بارها جمله‌هایی از این قبیل را شنیده‌ایم: فلان پادشاه در چه سالی تاج‌گذاری کرد؛ ای روزگار! روزگار مرا بدبخت کرد؛ و هزاران جمله دیگر.

همه آنچه ذکر شد، بر این ادعا صحنه می‌گذارد که اتفاقات زندگی بشر در بستر زمان شکل می‌گیرد و هیچ اتفاقی در این جهان مادی وجود ندارد که خارج از ظرف زمان باشد؛ بنابراین می‌توان نتیجه گرفت مفهوم زمان یکی از مهم‌ترین و پرکاربردترین مفاهیمی است که ذهن بشر را درگیر خود کرده است. در این میان پرسش اساسی این است که «زمان به مثابه پدیده‌ای ذهنی، از طریق چه سازوکارهایی در ساخت زبان‌های بشری متبلور می‌شود؟». از زمانی که نظام اندیشگانی بشر شکل گرفته است، انسان‌ها در پی ایجاد راه‌هایی برای بازنمایی این مفاهیم ذهنی بوده‌اند. در این باره یکی از حوزه‌های مناسب این کار، حوزه مفاهیم عینی و مشاهده‌پذیر است که گویشوران زبان خودکار و به تبع شاعران و نویسندگان، البته در سطحی کامل‌تر و پیشرفته‌تر، از آن بهره گرفته‌اند. استعاره یکی از این سازوکارهای اساسی است که نقش عمده‌ای در پیش‌برد این فرایند دارد. استعاره از جمله فعل و انفعالات بنیادین بین ذهن و زبان است که طی یک فرایند شناختی، مفاهیم عینی و ملموس را از دنیای خارج می‌گیرد و آنها را با مفاهیم انتزاعی ترکیب می‌کند؛ نتیجه این آمیختگی، مفاهیم انتزاعی حسی شده‌ای است که در گفتار روزمره و آثار نویسندگان و شاعران نمود یافته است؛ بنابراین می‌توان گفت استعاره مناسب‌ترین بستر و بهترین تجلی‌گاه حس‌های انتزاعی است. در واقع، در قالب تصاویر استعاری است که مفاهیم انتزاعی و بدون ساخت مجسم می‌شوند و عینیت می‌یابند.

۱-۱ بیان مسئله و فرضیه پژوهش

یدالله بهزاد کرمانشاهی (۱۳۰۴-۱۳۸۶ ش.) یکی از شاعران خوش‌قریحه و توانای استان کرمانشاه است. وی با بهره‌گیری از ذوق خدادادی و اندوخته‌های علمی‌اش، زیباترین و پربارترین اشعار را سروده است؛ اما پژوهش‌هایی که تاکنون درباره او انجام شده، بسیار اندک و انگشت‌شمار است؛ از این رو ما برآنیم که برای معرفی این شاعر فاخر به جامعه علم و فرهنگ، گامی هرچند کوچک برداریم. برای دستیابی به این هدف، قصد نویسندگان این است که انواع گوناگون استعاره‌های زمان در اشعار وی بحث و بررسی شود. به همین سبب همه ابیاتی که به نحوی تصاویر مربوط به زمان و مصادیق مرتبط با آن (سال، ماه، شب، روز، روزگار، لحظه، ایام، صبح، بهار و...) را در خود داشتند، با روش نمونه‌برداری دستی و کتابخانه‌ای استخراج شد؛ سپس تصاویر برجسته‌ای گزینش شد که آفرینش معناداری داشتند؛ سرانجام با روش توصیفی - تحلیلی شواهد استخراج‌شده تحلیل و واکاوی شد. در این میان و در لابه‌لای این پژوهش و برای پیش‌برد کار، نگارندگان به دنبال پاسخ به پرسش‌های ذیل بوده‌اند:

(۱) مفهوم زمان در اشعار یدالله بهزاد با چه حوزه‌هایی عینی‌سازی شده است؟

(۲) لایه‌های پنهان این تصویرسازی‌ها کدام‌اند؟

(۳) جهان‌بینی غالب بر این تصویرها چیست؟

گفتنی است فرضیه غالب برای چنین پژوهشی می‌تواند این باشد: با توجه به اینکه یدالله بهزاد شاعری غم‌مسلک و رنج‌کشیده است و سیل احساسات غم‌آلوده در جای‌جای تصاویر شعری‌اش موج می‌زند، پس جهان‌بینی و نگرش غالب بر آثارش بدبینانه و منفی‌نگر است.

۲-۱ پیشینه پژوهش

با توجه به اینکه اساس پژوهش حاضر درباره بررسی و تحلیل استعاره شناختی در آثار یدالله بهزاد است، معرفی پژوهش‌های انجام‌شده در رابطه با این شاعر، لازم و ضروری به نظر می‌رسد. گفتنی است درباره استعاره مفهومی زمان و جهان‌بینی مستتر در بطن آن، در آثار شاعر مذکور تاکنون تحقیقی انجام نشده است؛ اما درباره جنبه‌های دیگر آثار وی پژوهش‌هایی هرچند اندک به انجام رسیده است که برخی از آنها عبارت است از:

در مقاله‌ای با عنوان «جلوه‌های مقاومت در شعر یدالله بهزاد کرمانشاهی»، خلیل بیگ‌زاده و عطا الماسی (۱۳۹۵) با نگاهی سبک‌شناسانه، جلوه‌های مقاومت در شعر بهزاد را بررسی کرده‌اند و نشان داده‌اند که او با لحنی حماسی و با تکیه بر میهن‌دوستی، ایستادگی در زادبوم و تکریم ایثارگری، الگوهایی از پایداری را به ثبت رسانده است. نویسندگان مذکور در پژوهشی دیگر (۱۳۹۵) تحت عنوان «جلوه‌های اوصاف رضوی در خراسانی‌های یدالله بهزاد کرمانشاهی» تأثیرپذیری یدالله بهزاد از سخنان گوهرخیز و عبیرآمیز امام رضا (ع) را در قصیده «خراسانی‌ها» تحلیل و بررسی کرده‌اند. همچنین سید آرمان حسینی و سلما ساعدی (۱۳۹۸) در تحقیقی با عنوان «بررسی نوستالژی در اشعار یدالله بهزاد کرمانشاهی» غم‌یادهای بهزاد درباره دوران کودکی و نوجوانی، دوری از معشوق و از دست‌دادن دوستان را از چشم‌انداز نقد روان‌کاوی تحلیل کرده‌اند. افزون‌بر آنچه بیان شد، عبدالرضا نادریر و فراست پیروزی‌نژاد (۱۳۹۹) نیز در پژوهش خود با موضوع «بررسی مؤلفه‌های نوستالژی در شعر یدالله بهزاد» به بررسی مؤلفه‌های نوستالژی و جنبه‌های مختلف آن در شعر یدالله بهزاد پرداخته‌اند. همانگونه که دیده می‌شود، تاکنون پژوهشی درباره تحلیل و بررسی کارکرد استعاره مفهومی زمان در آثار یدالله بهزاد انجام نشده است؛ بنابراین پژوهش حاضر از این نظر نوآور است و خالی‌بودن جای چنین تحقیق مدوتی درباره این شاعر ضرورت آن را بیش از پیش نمایان می‌کند.

۲- مبانی نظری

در گذشته، عالمان علم بلاغت بر این باور بودند که استعاره (metaphor) پدیده‌ای صرفاً ادبی و مختص ادبیات و زبان بلاغی است؛ در نتیجه دنبال رد آن در دنیای ادبیات بودند و به‌طور کلی از بازنمود آن در گفتمان روزمره و زبان مردم عادی غافل ماندند. قریب‌به‌اتفاق صاحب‌نظران نظریه کلاسیک استعاره، آن را زائیده زبان بلاغت و تصویر و خلاصه‌شده تشبیهات گوناگون می‌دانستند (شفیعی کدکنی، ۱۳۷۵: ۱۱۸؛ کزازی، ۱۳۷۵: ۹۴) و خارج از این چارچوب، برای آن موجودیتی قائل نبودند. بعد از مقبولیت نظریه معاصر استعاره که لیکاف و جانسون (Lakoff & Johnson) مطرح کردند؛ بحث درباره استعاره و مفاهیم مرتبط با آن از حوزه ادبیات و زبان بلاغی خارج شد و به گفتار روزمره و به تبع آن به فرایندهای ذهنی رسید. اینک دیگر استعاره در چارچوب نظریات کلاسیک محصور نیست؛ بلکه در همه وجوه زندگی انسان‌ها از تفکر گرفته تا هنر و معماری و... نمودی بارز دارد. اما نکته جالب توجه این است که هرچند خاستگاه اصلی استعاره ذهن است، برای پیدایش و ظهور خود، به بسترهای مناسب زبانی، فرهنگی و اجتماعی نیاز دارد؛ به عبارت دیگر «استعاره‌ها تنها زمانی موجودیت می‌یابند که عملاً در زبان، در جامعه و در زمان رخ دهند» (هاوکس، ۱۳۷۷: ۱۶-۱۷)؛ بنابراین مفاهیم استعاری تحت تأثیر شرایط اجتماعی، فرهنگی، فکری و زبانی گویش‌وران به وجود می‌آیند؛ پس می‌توان گفت رابطه استعاره با شرایط موجود در اجتماعات و فرهنگ‌ها، رابطه‌ای دوسویه و دوجانبه است که دوشادوش همدیگر به فعالیت‌ها و حیات خود ادامه می‌دهند.

طبق اظهارات نظریه‌پردازان شناختی، خاستگاه اصلی استعاره، نخست فکر و اندیشه است؛ سپس در زبان و سایر فعالیت‌های روزمره نمود می‌یابد. به بیان دیگر «جایگاه استعاره در تفکر است و بسیاری از کاربردهای زبانی روزمره، ریشه در تفکر و اندیشه دارد، بر این مبنا، دیگر استعاره صرفاً امری مربوط به کلام ادبی شناخته نشده و در زبان عادی نیز کاربردهای

فراوانی دارد» (خراسانی و غلامحسینزاده، ۱۳۹۷: ۸۲). آنها بر این باورند که ما با استعاره‌ها زندگی می‌کنیم، مفاهیم استعاری جزء لاینفک زندگی ما انسان‌ها هستند و به همهٔ فعالیت‌های روزمرهٔ ما سمت و سو می‌بخشند. «استعاره در دیدگاه شناختی، اساس زبان و سازندهٔ معنا و اندیشه است. آنها استعاره را امری می‌دانند که همهٔ زندگی را تحت سیطرهٔ خود دارد. از منظر آنان، انسان فقط به‌شیوهٔ استعاری می‌اندیشد و با استعاره زندگی می‌کند» (فتوحی، ۱۳۹۰: ۳۲۴)؛ از این رو «شناخت حوزه‌های مفهومی ذهن، مبنایی استعاری دارد و نظام مفهومی محصول عملکرد مفهوم‌سازی استعاری است. این نظام مفهومی، دارای نقشی اصلی در تبیین واقعیات روزمرهٔ زندگی است و از آنجا که این نظام، ساختاری استعاری دارد، شیوهٔ اندیشیدن، تجربه‌اندوختن و عمل کردن ما نیز زیربنای استعاری دارد» (لیکاف و جانسون، ۱۹۸۰: ۸ به نقل از افراشی، ۱۳۹۷: ۸)؛ بنابراین «بسیاری از بنیادی‌ترین مفاهیم در نظام مفهومی ما معمولاً از طریق مفاهیم استعاری درک می‌شوند؛ از جملهٔ این مفاهیم می‌توان به زمان، کمیت، حالت، دگرگونی، کنش، علت، هدف و شیوه اشاره کرد» (لیکاف، ۱۳۹۰: ۱۵۴). به عبارت دیگر، اگر استعاره و تفکر استعاری نبود، بسیاری از فعالیت‌های ذهن و زبان برای عینیت‌بخشیدن به مفاهیم انتزاعی مختل می‌شد؛ پس استعاره را می‌توان ابزار معنی‌آفرینی و تصویرسازی و رابط میان حوزه‌های تفکر، تجربه و عمل دانست. بر این اساس، استعاره «به نقش و بازتاب زبان در شکل‌گیری ارتباط و آگاهی انسان می‌پردازد. درحقیقت، انسان در حیطهٔ تأثیرات مستقیم برخاسته از جهان پیرامون خود باقی نمی‌ماند؛ بلکه از حدود مرزهای تجربه‌های حسی فراتر و عمیق‌تر رفته، به ماهیت پدیده‌ها راه می‌یابد، مشخصات جداگانهٔ آنها را تجرید کرده و روابط حاکم بر آنها را درک می‌نماید» (لوریا، ۱۳۹۱: ۵۱).

با این تفاسیر، زبان‌شناسی شناختی می‌کوشد تا زبان را براساس تجربیات انسان از جهان، نحوهٔ درک و شیوهٔ مفهوم‌سازی (Conceptualization) جهان از سوی انسان مطالعه کند؛ بنابراین، مطالعهٔ زبان از این نگاه، مطالعهٔ الگوهای مفهوم‌سازی است و به همین دلیل با مطالعهٔ زبان می‌توان به ماهیت افکار و ساختار آرای ذهن پی برد (راسخ‌مهند، ۱۳۹۳: ۶-۷) و لایه‌های پنهان تفکر انسان و جهان‌بینی حاکم بر عقاید وی را شناسایی کرد؛ بنابراین اظهارات، آثار نویسندگان و شاعران، بازنمایی درونیات آنها و تجسم حس‌های انتزاعی و توصیف‌ناپذیرشان است که طی فرایندی از ذهن به زبان آمده است و در قالب ساختارهای مفهومی و معنایی در صفحهٔ نوشتار جاری می‌شود. در این رویکرد «استعاره در معنای وسیع‌تر، به‌منزلهٔ مفهوم‌سازی یک حوزه از تجربه، برحسب حوزهٔ دیگر تعبیر می‌شود. حوزه‌ای از تجربه که برای درک حوزهٔ دیگر به کار می‌رود، از حوزه‌ای که می‌خواهیم آن را درک کنیم نوعاً فیزیکی‌تر، تجربهٔ آن مستقیم و شناخته‌شده‌تر است؛ حوزهٔ دوم نوعاً انتزاعی‌تر، تجربهٔ آن غیرمستقیم‌تر و کمتر شناخته‌شده است» (کوچش، ۱۳۹۶: ۱۴)؛ در نتیجه انسان برای ملموس کردن مفاهیم انتزاعی، آنها را در قالب‌های فیزیکی بیان می‌کند. این قالب‌های فیزیکی، طرح‌واره‌های تصویری (Image schema) نامیده می‌شود. به عبارت دیگر، تجربهٔ انسان از جهان خارج، ساخت‌های مشابهی را در ذهن او به وجود می‌آورد که از طریق زبان انتقال می‌یابند (صفوی، ۱۳۸۲: ۶۷-۶۸). درواقع این فعل را می‌توان فرایندی کارآمد برای تبدیل طرح‌های ناملموس ذهنی به طرح‌واره‌های عینیت‌یافتهٔ تصویری دانست. این سازوکار شناختی به ما کمک می‌کند تا درک بهتر و روشن‌تری از مفاهیم غیرحسی داشته باشیم. درواقع استعاره باعث خلق شباهت‌هایی میان دو قلمرو حسی و غیرحسی می‌شود. لیکاف و جانسون برای نشان‌دادن این شباهت‌ها از اصطلاح نگاشت (Mapping) استفاده می‌کنند. نگاشت رابطهٔ میان دو قلمرو است که به‌شکل تناظرهایی میان دو مجموعه برقرار می‌شود. این اصطلاح از ریاضیات وارد حوزهٔ معناشناسی شناختی شده است؛ بنابراین هر استعارهٔ مفهومی دارای یک حوزهٔ مبدأ (source domain)، یک حوزهٔ مقصد (target domain) و یک نگاشت مبدأ بر مقصد است (لیکاف، ۱۹۸۷: ۲۷۶).

قلمرو مبدأ به‌طور معمول مفهومی ملموس است که با تجارب فیزیکی انسان ارتباط دارد و در نتیجه به‌راحتی درک می‌شود. قلمرو مقصد غالباً مفهومی انتزاعی است که درک آن دشوارتر است (زرقانی و دیگران، ۱۳۹۲: ۳-۴)؛ بنابراین از طریق نگاشت مفاهیم مبدأ بر مقصد، درک و دریافت مفاهیم غیرحسی برای ما میسر می‌شود و می‌توانیم به شناخت روشن‌تری از جهان

دست یابیم. این کار با این حجم و گستردگی فقط از طریق استعاره و سازوکارهای شناختی مرتبط با آن امکان‌پذیر است؛ زیرا مفاهیم انتزاعی فقط به کمک استعاره‌ها مفهوم‌سازی می‌شوند و در زبان و فرهنگ و سایر فعالیت‌های ما نمود می‌یابند.

۳- بحث و بررسی

برای گردآوری داده‌های پژوهش حاضر، مجموعه شعرهای یادگار مهر و گلی بیرنگ یدالله بهزاد به‌طور کامل بررسی شدند. از میان شواهد به‌دست‌آمده، نمونه‌هایی گزینش شد که آفرینش معناداری داشتند و مطابق با مبانی و معیارهای استعاره مفهومی از قبیل «شناسایی حوزه‌های مبدأ و مقصد، درک و تفهیم نگاهت‌های استعاری، برجسته‌سازی و پنهان‌سازی، شناخت انواع استعاره و...» شرح و تفسیر شدند که در زیربخش‌های ذیل به‌صورت مجزا به آنها پرداخته می‌شود.

۳-۱- حوزه‌های مرتبط با انسان

نمونه‌های بسیاری از استعاره‌ها وجود دارند که در سطح متون ادبی ظاهر نمی‌شوند؛ اما بر زیرساخت آنها حاکم هستند. آنهایی که در سطح متون ادبی دیده می‌شوند، استعاره‌های خرد (Micro Metaphor) و آنها که در زیرساخت این متون نهفته‌اند، استعاره‌های کلان (Mega Metaphor) نامیده می‌شوند (کووچش، ۲۰۱۰: ۵۷). انسان‌نگاری یکی از این کلان‌استعاره‌های پرکاربرد است که شاعران و نویسندگان برای صورت‌بندی مفاهیم انتزاعی از آن بهره جسته‌اند. استعاره‌های انسان‌مدار نسبت به سایر حوزه‌های شناختی، دارای زایایی و گستره وسیع‌تری هستند؛ زیرا ساختار تجربه‌های زیستی انسان و ویژگی‌های رفتاری او به مراتب پیچیده‌تر از سایر موجودات است و می‌تواند به طیف وسیعی از مفاهیم انتزاعی صورتی عینی ببخشند. بر این اساس «این شخص‌نگاری‌ها به ما اجازه می‌دهند که گستره وسیعی از پدیده‌های غیرانسانی را در چارچوب انگیزه‌ها، مشخصه‌ها و فعالیت‌های انسانی درک کنیم» (لیکاف و جانسون، ۱۳۹۷: ۶۱). از این‌رو می‌توان استعاره‌های انسان‌مدار را به سه دسته استعاره‌های با تصاویر منفی، دوجهی و مثبت تقسیم‌بندی کرد. در ادامه، به تفکیک به ذکر خرده‌استعاره‌هایی از این کلان‌استعاره پرسامد در اشعار یدالله بهزاد خواهیم پرداخت.

۳-۱-۱- استعاره‌های انسان‌مدار با تصورات منفی

شخصی که زیر دامن او صد فتنه خوابیده پنهان است، تصویری عینی و ملموس در رابطه با انسان و اعمال منفی او به شمار می‌آید؛ یدالله بهزاد در این بیت با نگاهت مفاهیم حوزه عینی مذکور، بر حوزه فراحسی شب، آن را برای خواننده ملموس و درک‌پذیر کرده است. این کارکرد دیدگاه منفی او را نسبت به مقوله زمان برجسته کرده است، نتیجه دریافت وی از شب و تمام زیبایی‌های آن، موجودی سیاه و فتنه‌انگیز است:

شبی از ماه و اختر بی‌نصیب از راه می‌آید
که زیر دامنش صد فتنه خوابیده پنهان است
(بهزاد، ۱۳۹۱: ۱۴۹)

در شاهدمثال ذیل نیز که مانند شاهد فوق، جنبه‌های منفی زمان برجسته شده است، زمان شخصی کینه‌توز مفهوم‌پردازی شده است که سوار بر مرکب باد، شاعر را به قصد شکست و شکار، در فراز و نشیب راه‌های صعب‌العبور زندگی دنبال می‌کند؛ اما در این جدال بین مرگ و زندگی، شاعر از مهلکه می‌جهد و شب خسته و درمانده فرومی‌ماند:

شب از پی من با دل پرکین
بر تیز تک باد بسی راند
در شیب و فراز ره و بسی راه
من جستم و او خسته فرو ماند
(همان، ۱۳۸۷: ۴۳)

۳-۱-۲- استعاره‌های انسان‌مدار با تصورات دوجهی

در نمونه زیر، شاعر شب را انسانی سیاه‌کار معرفی کرده است که بر ادعاهای بی‌اساس وی می‌خندد؛ سیاه‌کاری و خندیدن، از جمله ویژگی‌های مختص انسان است که طی یک فرایند شناختی، از حوزه مبدأ (انسان) گرفته شده و بر حوزه مقصد

(زمان) نگاشت شده است. در این گزاره، شب که متهم به سیاه‌کاری است، به دفاع از خویشتن برخاسته است و طی یک مناظره بر شاعر پیروز می‌شود. در این انگاره، شاعر دو دیدگاه مثبت و منفی را نسبت به زمان بیان می‌دارد؛ وی در سخن خود به صداقت شب و سیاه‌کاری روز اعتراف کرده است:

شب را گفتم سیاه‌کارا که تویی با نور به کینه پایدارا که تویی
خندید که گر به روز خود درنگری زین گفت درشت شرمسارا که تویی
(همان، ۱۳۹۱: ۱۱۷)

اما در نمونه زیر، یدالله بهزاد دیدگاه خود را نسبت به زمان با وضوح بیشتری بیان کرده است؛ او در قدم اول شب را با صفت «مهربان» توصیف می‌کند که می‌توان آن را از جمله مفاهیم مثبت و کمیاب در اشعارش برشمرد؛ در چنین تصویر نادری، شاعر زاویه نگاه خود را نسبت به شب کاملاً تغییر داده است. وی دیگر از ظلم و نامرادی‌هایش نمی‌نالند و حتی آن را شخص مهربانی می‌داند که برای دلجویی از او دزدانه به خانه‌اش سرک کشیده است تا غم‌ها و ناراحتی‌ها را از لوح خاطرش بزدايد. نکته جالب توجه دیگر این است که بدبینی نسبت به کلان‌استعاره زمان، هنوز هم در عمق ناخودآگاه او وجود دارد؛ زیرا حتی زمانی که یک تصویر مثبت درباره یکی از واحدهای آن ارائه می‌دهد، یک واحد دیگر را متهم به آزارسانی می‌کند؛ دلگرانی از روز نمونه بارز این بدبینی درونی شده در وجود شاعر است؛ شاهد مثال زیر به روشنی مؤید این مطلب است:

دزدانسه در آمد از درم شب آهسته نشست در برم شب
دریافت کوه دلگرانم از روز زد خیمه مهر بر سرم شب
(همان، ۲۳۴)

۳-۱-۳ استعاره‌های انسان‌مدار با تصورات مثبت

در اشعار یدالله بهزاد، ذیل مفاهیم مرتبط با انسان، شواهد اندکی وجود دارند که در آنها از زمان و دیگر خوشه‌های معنایی آن تصاویر مثبتی ارائه شده است. گفتنی است که این ابیات تنها شواهدی هستند که بهزاد در آنها تصاویر کاملاً مثبتی را از زمان به نمایش گذاشته است؛ زیرا در بقیه شواهد، یا نگاه وی به مقوله زمان کاملاً منفی است یا برای شناساندن آن از تصاویر دووجهی (مثبت و منفی) بهره برده است. اینک به ذکر نمونه‌هایی از این دست می‌پردازیم:

شب: نکوکاری از ماه و اختر شمع‌ها بر سر ره نهاده
روز: صافی دلی پاک طینت بر جهان راه شادی گشاده
(همان، ۱۳۸۷: ۵۶)

چنانکه دیده می‌شود در نمونه فوق، شب انسانی نکوکار مفهوم‌سازی شده که شمع‌هایی از ماه و ستارگان را فراروی انسان‌ها قرار داده است، تا آنها بتوانند به سهولت راه شادی و شادکامی را بیابند. البته در این مسیر، روز هم به همراهی با آن پرداخته و درهای شادمانی را به روی جهانیان گشوده است.

در نمونه پیش رو نیز شاعر برای روزگار «دست» تصور کرده است که از ویژگی‌های انسان و بعضی از جانداران به شمار می‌آید. در این گزاره نیز نگاه منفی شاعر نسبت به زمان تعدیل یافته و جنبه‌های مثبت و خوشایند آن برجسته شده است. زمان دیگر آن شخص فتنه‌گر کینه‌توزی نیست که پیوسته در پی سیاه‌کاری باشد؛ بلکه در نگاهی نو، روزگار شخصی است که اسرار مگوی مدعیان نابکار را فاش می‌کند و باعث خفت و خواری آنها و سربلندی شاعر می‌شود:

مدعی چون دعوی بی‌جا کند از کنارش بگذرم بی‌های هو
دل بدین خرم که دست روزگار پرده روزی می‌کشد از کار او
(همان، ۲۳۱)

۲-۳ حوزه حیوانات

از دیرباز، گویش‌وران زبان خودکار و به تبع آن شاعران و ادیبان به درک و دریافت مفاهیم غیرحسی از طریق انطباق آن با ویژگی‌های جسمانی و طبعی حیوانات توجه داشته‌اند؛ حیوانات از جمله موجوداتی هستند که از قدیم تاکنون در پیش‌برد جنبه‌های مختلف زندگی بشر، مانند فراهم‌آوردن نیازهای زیستی، از جمله خوراک و پوشاک و هموارکردن مشکلات پیش روی آنها نقش بسزایی داشته‌اند. به‌وضوح می‌توان دریافت که چنین موجودات تأثیرگذاری، شایستگی آن را دارند که جایگاه ویژه‌ای در کلام و نوشتار انسان‌ها داشته باشند. در ادامه به شرح نمونه‌هایی از این طرح‌واره‌ها می‌پردازیم.

۱-۲-۳ زمان زاغ است

در ابیات زیر، با یک تصویرآفرینی دوگانه در ارتباط با زمان روبه‌رو می‌شویم؛ در این نمونه‌ها، کلان‌استعاره زمان همسو با تفکرات مثبت و منفی شاعر گسترش یافته است. در این گزاره‌ها، در نگاه اول شب‌زاغی سیاه مفهوم‌سازی شده که بال و پر خود را به دل شاعر قرض داده است؛ به این امید که بتواند از ورطه غم‌ها رهایی یابد. در این قسمت، ابتدا زمان نقش موجودی نیکوکار را ایفا می‌کند؛ سپس در تقابل با آن، بامداد با خورشید هم‌دست می‌شود و با مقراض طلایی نور پرهایش را می‌چیند و بدین طریق راه‌گریز از غم را بر وی می‌بندد. در اشعار بهزاد شواهد متعددی از اینگونه مفهوم‌سازی‌های دوجنبه‌ای دیده می‌شود:

دل من تا گُند پرواز از این بام گرفت از زاغ شب بال و پری وام
برآمد بامداد از کوه خورشید به مقراض طلا بال و پرش چید
(همان، ۱۳۹۱: ۹۷)

۲-۲-۳ زمان سمند است

اسب زردرنگ تندوتیز، نمایی از گذر سریع زمان و به تبع آن گذر عمر را نشان می‌دهد. در شاهد منظور ما، زمان مرکبی است که مردم با استفاده از آن برای رسیدن به خواسته‌هایشان تلاش می‌کنند؛ به‌وضوح مشخص است که در اینجا مدعی برای انجام کارهای ناروا از این امکانات بهره گرفته است. البته شاعر ادعا دارد که هر دو آنها (مدعی و زمان)، مغلوب توانمندی‌های او شده‌اند.

مدعی راه نیابد به جهان من و تو گرچه پیداست به هر جای نشان من و تو
ور بتازد به سمند شب و روز از پی ما هرگز راه نباشد به مکان من و تو
(همان، ۱۳۸۷: ۲۱)

۳-۳ حوزه خوراکی‌ها

خوراکی‌ها از بااهمیت‌ترین نیازهای زیستی بشر است و همواره نوع و کیفیت آنها در شکل‌گیری استعاره‌های خوراک‌انگارانه مؤثر بوده است؛ نیز در محسوس‌کردن مفاهیم انتزاعی کاربرد فراوان دارند (استوار نامقی و قربان‌سیبغ، ۱۳۸۴: ۱۳)؛ اما در اشعار یدالله بهزاد زیاد به آنها توجه نشده و تنها به یک نمونه بسنده شده است:

تا نگهبان گل و لاله توان شد، ز چه روی یار گلچین شوی و آفت گل‌ها باشی
نبری تلخی ایام ز کامم بهزاد ور به شیرینی گفتار حمیرا باشی
(بهزاد، ۱۳۹۱: ۲۰۲)

شاعر در این نمونه از اشعارش، زمان را خوراکی تلخ‌مزه مفهوم‌سازی کرده است که هیچ‌چیز حتی سخنان شیرین و دل‌انگیز هم نمی‌تواند تلخی آن را از لوح خاطراتش بزدايد. استعمال واژه «تلخ» بیانگر غم‌های بی‌پایان شاعر است. وی در این ابیات از کارهای خلاف‌آمد انسانیت گله‌مند است که برخی از ابنای روزگار انجام می‌دهند و آنان را به همدردی و مراقبت از همدیگر فرامی‌خواند. در واقع کارهای ناشایست مردمان روزگار، ایام را به کام او تلخ کرده است.

نکته جالب توجه دیگر، علت بسامد کم خوراکانگاری در اشعار افرادی همچون بهزاد و فراوانی آن در آثار دیگر شاعران است. لیکاف و جانسون (۱۹۸۰: ۵) در این باره معتقدند که «نگاشت‌ها متناظرهای ثابتی نیستند؛ زیرا بنیادهای تجربی هر فرد متفاوت است و از فرهنگی به فرهنگ دیگر و حتی از گفتمانی به گفتمان دیگر فرق می‌کند؛ بر این اساس ممکن است زمانی که یک فرد به یک موضوع گرایش نشان می‌دهد، افراد دیگر از توجه به آن غافل بمانند.

۳-۴ حوزه مکان و ظرف

مفهوم‌سازی زمان براساس مکان، ویژه یک زبان یا فرهنگ خاص نیست؛ بلکه یک ویژگی مشترک میان تمام زبان‌ها و فرهنگ‌ها به شمار می‌آید (افراشی، ۱۳۹۷: ۷۹)؛ بنابراین همسو با انتظار و مطابق با واقعیات، در اشعار یدالله بهزاد از مصادیق و زیرشاخه‌های آن به‌خوبی استفاده شده است. در ادامه، به ذکر نمونه‌هایی از به‌کارگیری این سازوکار شناختی برای عینیت‌بخشیدن به مفاهیم انتزاعی در اشعار شاعر مذکور پرداخته می‌شود.

۳-۴-۱ زمان فضایی با حد و مرز مشخص است

استعاره‌های فضا‌مدار به‌سهولت در اذهان مجسم شده و به‌راحتی تصورپذیر است؛ زیرا آنها برخاسته از درک تجسم‌یافته و حضور فیزیکی ما در جهان هستند (فریمن، ۱۳۹۰: ۲۸۴)؛ بنابراین مکان‌مندانگاشتن مفاهیم انتزاعی، یکی از فعل و انفعالات بنیادین، میان طرح‌واره‌های ذهنی و تجارب حسی به شمار می‌رود که طی فرایند بصری‌سازی به‌صورت خودبه‌خود و سیستماتیک به ذهن‌گوشوران راه یافته است و در زبان آنان نمود می‌یابد. اینگونه تصویرپردازی در اشعار بهزاد از بسامد و تنوع تأمل‌برانگیزی برخوردار است؛ برای مثال:

روزی که روز ماست / تو از کران این شب تاریک، / ای راستین فروغ! / خواهی نمود روی / تا بگسلد سیاهی تا بشکند دروغ (بهزاد، ۱۳۹۱: ۶۹).

در نمونه بالا، زمان وادی یا منطقه‌ای دارای حد و مرز مفهوم‌سازی شده است؛ در این فرایند، شاعر با بیانی استعاری مفهوم حد و مرز را از حوزه مبدأ گرفته و آن را بر حوزه مقصد زمان نگاشت داده است؛ این مطابقت «تلاشی است برای تجسیم یا دادن صورت مادی به چیزی که در غیر این صورت به‌طرزی شبح‌آسا پنهان می‌ماند» (پانتر، ۱۳۹۷: ۱۲۳). پیامد دیگر این انطباق‌های استعاری این است که با مطالعه بر روی آنها، می‌توان به جهان‌بینی مسلط بر ذهن و روان شاعران و نویسندگان پی برد. نکته جالب توجه دیگر که همسو با موضوع ماست، کاربرد واژه‌های متضاد روز و شب، فروغ و سیاهی، راستین و دروغ در تقابل با هم است که در سطح کلان، بیان‌کننده کشمکش میان نور و تاریکی است؛ شاعر که محصور و مسلول در دیوارهای سیاه شب است منتظر سرب‌آوردن چهره‌ای خورشیدوار برای شکستن حصرها و به پایان رسیدن اسارت در وادی شب (دروغ‌ها و سیاه‌کاری‌ها) است.

در شاهد زیر، شاعر شب را مانند سرزمینی فرض کرده است که منزلت اوست؛ سه مصرع بعدی که در حکم توضیحی برای مصرع اول هستند، نمایی غم‌انگیز و تحمل‌ناپذیر از فضای کاشانه وی را به نمایش می‌گذارد؛ منزلی تنگ و تاریک و بی در و روزن که بیشتر شبیه گورستان است و گویا به‌جز غم هیچ‌کس جواز ورود به آنجا را ندارد:

در دیار شب مرا کاشانه‌ای است تنگ و تاری بی در و روزن چو گور
دیده آنجا ننگرد جز روی غم گوش آنجا نشنود بانگ سرور

(بهزاد، ۱۳۸۷: ۱۱)

۳-۴-۲ زمان ظرف است

ظرفی که موازی داشته باشد و از محتویات خود گاه پر و گاه خالی شود، ازجمله تصاویر ملموسی است که مفاهیم متافیزیکی به کمک آن، مکان‌مند و تجسم‌پذیر می‌شوند؛ زیرا با مفهوم‌سازی «زمان شیء، مکان و ظرف است»، تغییرات آن درک می‌شود و عینیت می‌یابد (لیکاف و ترنر، ۱۹۸۹: ۷۶). شواهد زیر نمونه‌هایی از این دست به شمار می‌آید:

شمع جان سوختم اما چه ثمر
که رهی روشن از این کارم نیست
سال پارم تهی از شادی بود
خوش تر امسال هم از پارم نیست
(بهزاد، ۱۳۹۱: ۲۷)

در شاهدمثال ذکرشده، نگاشت قلمرو مبدأ ظرف، بر قلمرو مقصد زمان به خوبی نشان داده شده است. در این تصویر، زمان ظرفی تهی از شادی مفهوم سازی شده است که از گذشته تا به امروز بر همین منوال بوده است و خواهد بود. دیدگاه غالب بر این طرحواره، منفی و بدبینانه است. در این رویکرد، شاعر با بهره گیری از فرایند برجسته سازی (foregrounding)، زندگی سراسر غم و اندوه خود را به تصویر کشیده است. همچنان که ملاحظه می شود، در نمونه مذکور و نمونه های پیش روی دیگر، جنبه های مثبت موضوع پنهان شده و جنبه های منفی آن برجسته شده است. اینگونه افعال به صورت خودبه خود و سیستماتیک انجام می پذیرند؛ زیرا «یک مفهوم استعاری هم زمان با فراهم ساختن امکان تمرکز بر یک جنبه از یک مفهوم، ما را از تمرکز بر جنبه های ناسازگار با آن بازمی دارد» (لیکاف و جانسون، ۱۳۹۷: ۲۳)؛ از این رو شاید بتوان اصلی ترین عامل تأثیرگذار بودن استعاره بر روح و روان افراد را ناشی از فرایند برجسته سازی دانست؛ زیرا همه تمرکز شخص را بی قید و شرط معطوف به یک موضوع خاص می کند. در ادامه به ذکر نمونه های بیشتر می پردازیم که شواهدی از فرایند برجسته سازی است:

از چشم ما سراغ گهر می توان گرفت
در دُرچ روزگار چو دردانه ای نماند
(بهزاد، ۱۳۹۱: ۳۶)

تشبیه روزگار به صندوقچه ای که گوهری در آن نیست، ضمن عینی سازی مفهوم زمان به درماندگی آن نیز اشاره دارد؛ روزگاری که در آن از خیر و برکت خبری نیست. این بیت در لایه پنهان خود بازگوکننده دیدگاه قدما نسبت به مقوله زمان است که گردش روزگار و فعل و انفعالات ناشی از آن را عامل شادی ها و غم های خود می دانستند. همچنین به کارگیری واژه قدیمی دُرچ به جای صندوقچه، مؤید نیم نگاه شاعر به گذشته های دور است.

در بیت زیر با یک نوع آمیختگی مفاهیم روبه رو هستیم:

همه در ناله و آهم ز سیه کاری بخت
که نشانید به این روز سیاهم بی تو
(همان، ۶۰)

در بیت ذکرشده، دو طرحواره «زمان شیء رنگ پذیر است» و «زمان ظرف است» درهم تنیده شده است که می توان از آن سیاه چالی را استنباط کرد که شاعر در آن گرفتار شده باشد. ترکیب این دو گزاره اوج سیه روزی و در تنگنا قرارگرفتن او را نشان می دهد. انعکاس اینگونه تصاویر در اشعار بهزاد مؤید این واقعیت است که «نه روزگار روی خوشش را به او نشان داده است و نه او دل خوشی از روزگار دارد». در رهیافت دیگر به این موضوع، شاهدمثال زیر تأمل برانگیز است:

انتظاری است کزان چشم امید است سپید
سر بر آوردن صبح از شب تار من و تو
(همان، ۲۳۰)

در نمونه بالا، صبح موجودی زنده مفهوم سازی شده است که از درون شب - که مانند یک «ظرف» در نظر گرفته شده است - سر برمی آورد. این تصویر ابداعی از ترکیب دو طرحواره «جاندارانگاری» و «ظرف» شکل گرفته است. این انگاره «تودرتو» به خلق تصویر بکر و نوپدیدی انجامیده است که منظور از آن می تواند آرزوهای به ثمر نرسیده شاعر باشد که هیچ امیدی به برآورده شدن آنها نیست.

۳-۵ حوزه اشیا

از دیگر انگاره های پرکاربرد در این پژوهش، نگاشت مفهوم زمان بر اشیا و اجسام است. اشیا به دلیل اینکه دارای تعینات و ویژگی های متعدد هستند، محمل بسیار مناسبی برای عینی سازی مفاهیم انتزاعی به شمار می روند؛ در این حوزه چون امکانات

زبانی فراوانی برای گویندگان فراهم است، پس میدان‌های وسیع‌تری برای تاخت و تاز «سمند اندیشه» پیش روی‌شان قرار می‌گیرد و راه‌های صعب‌العبور معناسازی و تصویرآفرینی نیز برای‌شان هموارتر می‌شود؛ از این‌رو با کمترین مضایقه و تنگنا در امر نوشتن، تصاویر متعدد و متنوعی را می‌آفرینند. در ادامه به شرح و تحلیل تعدادی از روستاها و بزرگ‌استعاره «زمان شیء است» پرداخته می‌شود.

۳-۱-۵ زمان موجودی شمردنی است

یکی از شیوه‌های رایج برای مفهوم‌سازی زمان، درک و دریافت آن مانند «اشیاء شمردنی» است (افراشی، ۱۳۹۷: ۷۹). در این رویکرد، شاعران و نویسندگان، مفاهیم عینی را از حوزه مبدأ می‌گیرند و آنها را با مفاهیم انتزاعی حوزه مقصد انطباق می‌دهند. نمونه‌های فراوانی از این انطباق‌های بین حوزه‌ای، در اشعار یدالله بهزاد دیده می‌شود. اینک به ذکر شواهدی از این دست می‌پردازیم:

بس بهار آمد و از باغ خزان دیده ما
برنیفراخت نه سروی سر و نه شمشادی
(بهزاد، ۱۳۹۱: ۹۵)

در بیت ذکرشده، واژه بهار یک واحد زمانی است که برای نام‌گذاری یکی از فصول سال به کار برده می‌شود؛ این واژه در یک سازوکار دستورمند در کنار دو واژه «بس» و «آمد» قرار گرفته است و دو طرح‌واره «شیء شمردنی» و «انسان‌وارگی» را به وجود آورده است. بهار در فرهنگ ایرانیان نماد شادکامی‌ها، شادخواری‌ها و تغییر احوال به سمت بهروزی‌ها است؛ اما نتوانسته است با آمدن‌های مکرر خود، غمی از غم‌های شاعر را بکاهد و باعث تغییر احوالش شود. به‌کارگیری این استعاره مفهومی، فضای غم‌انگیز زندگی شاعر را شرح و تفسیر می‌کند که هیچ تلاشی برای بهبودی آن مؤثر نیست.

همچنین در شاهد مثال زیر، بهار هم شیء شمردنی‌ای است و هم انسانی که دست‌های کمک‌کننده‌اش را پیش می‌آورد؛ البته باز کاری از پیش نمی‌برد:

آمد بهار و راه به باغم نمی‌دهند
آن بلبلم که رتبت زاغم نمی‌دهند
گر صد بهار دست نگارین برآورند
یک برگ تازه‌روی به باغم نمی‌دهند
(همان: ۹۸)

۳-۲-۵ زمان شیء رنگ‌پذیر است

تعمیم معنایی ویژگی‌های اجسام دارای رنگ بر مفاهیم فراحسی، یکی دیگر از سازوکارهای شناختی است که یدالله بهزاد برای عینی‌سازی مفهوم زمان به آن توجه داشته است. در این رویکرد، ذهن جست‌وجوگر مفاهیم مربوط به اجسام دارای رنگ را می‌گیرد و آن را بر موجودات غیرحسی نگاشت می‌کند. کاربست این شگرد یکی از معمول‌ترین اقدامات برای شناخت و درک مفاهیم فرامادی است؛ زیرا شیوه و نظام استعاره‌های مفهومی تا حد بسیاری بر اساس وجه مشترک ماهیت جسمانی ما و رابطه آن با دنیای پیرامونی و تجربه‌های روزانه شکل می‌گیرد (لیکاف و جانسون، ۱۹۸۰: ۲۴۵). اینک به ذکر نمونه‌ای از این تعامل بین ذهن و جهان ماده می‌پردازیم:

شب سیاه است و خاموش و سنگین
آسمان خالی از ماه و اختر
گاه گه در سکوت و سیاهی
مرغک ناله پر می‌کشد پر
(بهزاد، ۱۳۸۷: ۵۵)

در نمونه فوق، ترکیب سه طرح‌واره شیء رنگ‌پذیر، شیء دارای وزن و چراغ خاموش، جسم مهیب و هولناکی را به تصویر می‌کشد که هیبت و ترس ناشی از آن هر جنبنده‌ای را به ناله و فغان وامی‌دارد. نکته تأمل‌برانگیزی که در نگارش این مقاله پیوسته به ذهن نگارندگان بیشتر می‌زند، این است که بیش بر نود درصد شعرهای یدالله بهزاد درباره نکوهش زمان است. این بدبینی تا حدی است که می‌توان پژوهش حاضر را نکوهش‌نامه زمان نامید.

۶-۳ زمان لوح و کتاب است

استفاده از تصاویر مرتبط با لوح و کتاب، یکی دیگر از شگردهای رایج در حوزه معنانشناسی شناختی است که شاعران و نویسندگان برای عینی‌سازی مفاهیم ذهنی به‌خوبی از آن بهره گرفته‌اند. در این فرایند، مفاهیم انتزاعی و بدون ساخت در قالب اشکال عینی و ملموس، تجسم می‌یابند و درک می‌شوند. در این باره نمونه زیر تأمل‌برانگیز است:

من از آن برج قیر اندود، / که در ژرفای تاریکی فرورفته است / به هر دم می‌کشم خط نگاه آفاق تا آفاق / به بوی روشنی ور کورسویی باشد از شمعی، / کتاب شوم شب را لیک / به‌جز نقش سیاهی نیست بر اوراق (همان، ۱۳۹۱: ۶۴).

در شاهدمثال ذکرشده، شاعر با نگاشت مفهوم انتزاعی شب، بر مفهوم عینی کتاب، آن را در دسته اشیای ملموس (کتاب) به شمار آورده است که به‌جز نقش‌های شوم و تصاویر سیاه و ترسناک چیزی در آن مرقوم نشده است. باهم‌آیی واژه‌های قیراندود، ژرفای تاریکی، سیاهی و شب، اوج سیه‌روزی‌ها و بدبختی‌های او را نشان می‌دهد که کمترین امیدی به بهبودی آن نیست. در این بیت می‌توان نهایت بدبینی شاعر را دید.

۷-۳ حوزه عناصر طبیعت

چشمه‌ها از جمله عناصر موجود در طبیعت هستند که به‌دلیل آب زلال و گواری‌شان محملی مناسب برای القای ذهنیات مثبت و تصاویر دلپسند به شمار می‌آیند؛ اما گاهی عکس این موضوع هم اتفاق می‌افتد؛ مانند زمانی که نوآوری‌های بعضی از شاعران و نویسندگان، این قراردادها را بر هم می‌زند و به‌جای تصاویر مثبت، تصاویر منفی سر برمی‌آورند. شاهدمثال زیر به‌خوبی این کارکردهای معنانشناختی را شرح و تفسیر می‌کند:

باد خشم می‌وزد / تا پر کند ز لای و لوش / مانده است اگر بر جای / در سیاه‌سار شب / چشمه‌هایی از زلال روز، / تا بیاکند به گرد و خاک / دیده را اگر هنوز / باز می‌شناسد از خلال تیرگی / چهره‌های دلنواز را ز کینه توز (همان، ۱۳۸۷: ۸۶).

شاعر در نمونه مذکور، روز را از نظر زلالیت و شفافیت به چشمه‌ای مانند کرده است که می‌تواند نمادی از شادی‌ها و شادکامی‌های وی باشد؛ سپس در مقابل، در ترکیب سیاه‌سار شب، شب را مانند چشمه‌ساری سیاه معرفی می‌کند که می‌تواند نماد غم‌ها و تیره‌روزی‌های او باشد. در این نمونه‌ها، شاعر با آفرینش تصاویر نمادین و متضاد از شب و روز، از غم‌های فراوان و شادی‌های اندک خود حکایت می‌کند.

۸-۳ عاملیت زمان

زیربخش‌های پیشین به معرفی و تحلیل حوزه‌هایی اختصاص یافت که مانند مبادی جسمی شده در فرایند نگاشت استعاری برای عینیت‌بخشیدن به مفهوم انتزاعی زمان در اشعار یدالله بهزاد استفاده شده‌اند که البته شاعر در اینگونه نمونه‌ها بیشتر شب و روزگار را توصیف کرده است. در ادامه برای تکمیل مباحث مربوط به استعاره شناختی زمان در اشعار بهزاد، به بررسی نمونه‌ای خواهیم پرداخت که در آن، زمان همچون عاملی برای وقوع برخی از پدیده‌ها در نظر گرفته می‌شود. در این رویکرد، مفهوم زمان دیگر مستعد انطباق با انسان، حیوان یا اشیا نیست که در قالب آنها ریخته شود و تجسم یابد؛ بلکه مانند نیرویی غالب معرفی می‌شود که عامل و سبب بسیاری از اتفاقات جهان عینی محسوب می‌شود. شاهدمثال زیر به‌روشنی گویای این مطلب است:

شاخه‌ای خشکم دژم‌روی و زمان فرسود / سوخته از آتشی بی‌دود، / حسرت روز بهاران را / در درونم های‌های گریه‌ای خاموش (همان: ۷۴).

پرواضح است که عوامل زیادی دست‌به‌دست هم می‌دهند تا یک فرد پیر بشود و گذر زمان هم مزید بر این علت‌هاست؛ اما شاعر با نگاهی یک‌سویه، گذر زمان را تنها دلیل پیری و پیری را هم اصلی‌ترین عامل غم‌ها و حسرت‌های خویش می‌داند؛ همچنین در گزاره فوق، زمان فرسود نماد دوره پیری، روز بهاران نماد ایام جوانی، و آتش بی‌دود استعاره از غم‌های شاعر است

که در سوگ ایام جوانی همه وجودش را به آتش کشیده است. او تمام این مصیبت‌ها را نتیجه فعل زمان می‌داند که نقد عمر را از کنارش ربوده است.

۹-۳ حوزه مفاهیم انتزاعی ملموس

شاید در نگاه اول، پذیرش ترکیب پارادوکسی «مفاهیم انتزاعی ملموس» اندکی غیرممکن به نظر برسد؛ اما با ارائه توضیحات ذیل می‌تواند توجیهی منطقی به خود گیرد و ذهن‌های مخاطبان آن را بپذیرند. چنانکه می‌دانیم رویکرد متداول استعاره مفهومی، درک و دریافت مفاهیم انتزاعی از طریق انطباق آن با موجودات عینی و مشاهده‌پذیر است؛ اما گاهی به تصاویری برخورد می‌کنیم که مطابق با معیارها و استانداردهای نظریه مذکور نیست؛ از جمله درک و شناخت یک مفهوم انتزاعی بر مبنای مفهوم انتزاعی دیگر. یکی از راه‌های توجیه این استثنائات می‌تواند این باشد که در تداول عامه و در طی روزگاران، درباره برخی از این مفاهیم آنقدر افسانه‌سرای و تصویرسازی شده است که حکم موجودات بدن‌مند به خود گرفته‌اند. یکی از این موجودات «انتزاعی ملموس» دیو و اهریمن است؛ این ملموس‌انگاری‌ها تا آن حد جدی گرفته شده است که در فرهنگ‌ها واژه دیو و اهریمن را مترادف با شیطان و در معنای موجودی خیالی شبیه به انسان، اما بسیار تنومند و درشت و دارای شاخ و دم معرفی کرده‌اند (معین، ۱۳۷۵: ذیل دیو)؛ از این‌رو، انگاشتن زمان مانند دیو و نیروهای اهریمنی از جمله سازوکارهای معنایی است که شاعران و سخن‌پردازان برای شناخت بهتر پدیده‌های انتزاعی و انتقال نقطه‌نظرهای منفی خود از آنها بهره جسته‌اند؛ مانند نمونه زیر:

پیکری همچو طفلی هراسان می‌خزد نرم در دامن شب
نیستش پای رفتن که بر وی راه بر بسته اهریمن شب
(بهزاد، ۱۳۸۷: ۵۵)

در نمونه مذکور، شب مانند یک نیروی اهریمنی مفهوم‌سازی شده است که راه نجات را بر انسان‌ها بسته و آنها را دچار ترس و اضطراب کرده است. البته در این شعر با یک طرح‌واره مثبت نیز روبه‌رو هستیم؛ مادری مهربان که طفلی هراسان را در دامن خود پناه می‌دهد، پیدایش اینگونه تصاویر دووجهی در شعر بهزاد گویای این مطلب است که هم‌زمان دو دیدگاه (مثبت و منفی) نسبت به زمان در ذهن وی نقش بسته است. این دوگانگی می‌تواند ناشی از تغییر احوال روزگار یا تغییر دیدگاه شاعر نسبت به آن باشد. این مسئله ممکن است باز نمود آموخته‌ها یا تجربه‌های زیست‌محیطی شاعر باشد که با تجربیات جدیدتر و اطلاعات به‌روز دستخوش تغییر شده‌اند و در زبان شعری وی نمود یافته‌اند. اینک به ذکر نمونه‌ای دیگر با یک ترکیب پیچیده‌تر می‌پردازیم:

نگه تا چند فرسایی که خورشید مگر از دامن گردون برآید
سیه‌دیو شب آستن، اما به کام ما سحرگاهی نزاید
(همان، ۱۳۹۱: ۵۲)

در شاهد فوق، ترکیب سه طرح‌واره «رنگ‌پذیری»، «دیوسیرتی» و «آبستن‌بودن» زمان، موجب برجسته‌سازی هرچه بیشتر جنبه‌های منفی و نادلپسند آن شده است. در این رویکرد، شاعر با به‌کارگیری طرح‌واره ترکیبی «شب سیاه دیوسیرتی که آستن حوادث ناگوار است»، تصویری چندوجهی و اعجاب‌برانگیز را به‌منظور القای احساسات منفی و تفکرات بدبینانه آفریده است.

۱۰-۳ دیرش زمان

پویایی و حرکت، از جمله ویژگی‌های ذاتی زمان به شمار می‌آید که بدون توجه جدی به آن، قسمت اعظم شناخت ما درباره این پدیده انتزاعی ناقص و ناتمام می‌ماند. از دیدگاه صاحب‌نظران نظریه شناختی، درک و دریافت این حرکات مبنای فیزیولوژیک دارد؛ با این تفسیر که انسان‌ها طبق حالات و شرایط بدنی و روانی‌شان، چگونگی این حرکات را درک می‌کنند.

طبق پاره‌ای از اظهارات اوتز (Evans) درباره چگونگی گذر زمان، و با رویکردی به نظریه دیرش (duration)، «فشردگی (compression) و امتداد (protracted) زمانی» که وی مطرح کرد، به شرح و تفسیر این مسئله می‌پردازیم. مطابق با نظریه اوتز، زمان از دید انسان‌های خسته خیلی دیرتر از شرایط عادی‌اش می‌گذرد. او همچنین اذعان می‌دارد که گذر زمان در نظر انسان‌های سرگرم‌شده، خیلی سریع‌تر اتفاق می‌افتد. وی گزینه اول را امتداد زمانی و گزینه دوم را فشردگی زمان نام‌گذاری کرده است (اوتز، ۲۰۰۳: ۱۰۷)؛ اما نکته جالب توجه این است که در نظر ما انسان‌ها، علاوه بر زمان‌هایی که خسته یا سرگرم هستیم، در شرایط دیگری مانند بیماری، غم، شادی، عشق، انتظار و... باز کمیت و کیفیت این حرکات دست‌خوش تغییر می‌شود. این شیوه تلقی، از دیرباز در ادبیات ما نمود داشته است؛ برای مثال آنجا که باباطاهر می‌گوید: درازی شو از بیمار می‌پرس (باباطاهر، ۱۳۱۱: ۹)، بیماری را عامل امتداد زمان دانسته است؛ یا در این بیت سعدی: به تو حاصلی ندارد غم روزگار گفتن / که شبی نخفته باشی به درازنای سالی (سعدی، ۱۳۴۲: ۴۸۶)، غم عامل امتداد زمان معرفی شده است. اینک با الهام گرفتن از نظریه مذکور، به معرفی یک یافته جدید می‌پردازیم؛ به این معنا که عشق عامل محوشدگی زمان است.

سالی گذشت و آمد نوروز دیگر از راه
من با خیال رویت فارغ ز ماه و سالم
(بهزاد، ۱۳۹۱: ۲۴۳)

در نمونه فوق، شاعر با کاربست پاره‌گفته «فارغ ز ماه و سال بودن» ادعا می‌کند که خیال روی معشوق آنقدر سرش را گرم کرده است که گذر زمان را احساس نمی‌کند. در اینجا شاعر از معنای رایج فشردگی زمان یک قدم فراتر نهاده و محوشدگی آن را اراده کرده است؛ در این انگاره گویا اصلاً زمانی وجود ندارد.

اوج بی‌خودی و سرمستی را می‌توان در این گونه ابیات دید؛ بی‌خودی کاملی که شاعر به آن رسیده است شبیه به حالت مرگ یا خلصه کامل است؛ در چنین حالتی اصلاً زمانی برایش وجود ندارد که فشردگی یا امتداد آن را احساس کند. این حالت همان نسخه تکامل‌یافته فشردگی زمان است که بالذاته می‌توان آن را محوشدگی زمان نامید.

نمودار شماره ۱: بسامد کلی عینی‌سازی مفهوم زمان در اشعار یدالله بهزاد

۴- نتیجه

استعاره هرچند در نگاه بعضی از صاحب‌نظران نوعی انحراف از هنجارهای متعارف زبان خودکار به شمار می‌رود، شیوه‌ای از فرایند گریزناپذیر در شکل‌گیری استدلال و اندیشه است؛ به این معنا که نظام اندیشگانی بشر، ماهیتی اساساً استعاری دارد؛ زیرا انسان‌ها در قالب مفاهیم استعاری می‌اندیشند و شبیه‌سازی می‌کنند. بر این باور، پژوهش حاضر به بررسی حوزه‌های استعاره مفهومی زمان در اشعار یدالله بهزاد پرداخته است که نتایج حاصل از این جستار به شرح ذیل بیان می‌شود:

برپایه بررسی‌های انجام‌شده در دو اثر گلی بیرنگ و یادگار مهر یدالله بهزاد، مشخص شد که شاعر از حوزه‌های مبدأ متفاوتی برای ملموس‌سازی مفاهیم فراحسی بهره‌جسته است. از میان طرح‌واره‌هایی که در ارتباط با استعاره زمان و خوشه‌های معنایی مرتبط با آن یافت شد، رقم تأمل‌برانگیزی مربوط به انسان و حالات و افعال اوست. در این نمونه‌ها خصوصیات مثبت و منفی انسان به زمان نسبت داده شده است که نشان‌دهنده نگاه دوجنبه‌ای شاعر به این پدیده انتزاعی است؛ سیاه‌کاری، فتنه‌گری و کینه‌توزی از انگاره‌های دربردارنده تصورات منفی به شمار می‌روند و در مقابل، فاش‌کنندگی اسرار مدعیانی که دعوی بی‌جا می‌کنند و شخص مهربان پاک‌طینت، از جمله طرح‌واره‌های القاکننده ذهنیات مثبت هستند. در حوزه حیوان‌انگاری، زمان مانند زاغ و اسب در نظر گرفته شده است که تصاویری نسبتاً منفی را به نمایش می‌گذارد. خوراک تلخ‌مزه نیز یکی از حوزه‌های کم‌کاربرد در شعر بهزاد است که نماد غم‌های بی‌پایان اوست. حوزه‌های مکان و ظرفیت هم، به‌جز تصاویر منفی چیز دیگری در خود ندارند. این حوزه‌ها مانند ظروفی هستند که تمام نادلخوشی‌های شاعر در آنها ریخته شده است.

مفاهیم مربوط به حوزه اشیا از پربسامدترین انگاره‌ها هستند. در اینگونه طرح‌واره‌ها نیز دیدگاه منفی شاعر آشکار است. در طرح‌واره لوح و کتاب، نهایت بدبینی شاعر را می‌توان جست. در این نمونه، باهم‌آیی ترکیبات قیراندود، ژرفای تاریکی، سیاهی و شب، اوج سیاه‌روزی او را نشان می‌دهد.

در حوزه عناصر طبیعت نیز غم‌های فراوان و شادی‌های اندک او برجسته شده است. در حوزه عاملیت هم، پیری و فرسودگی و غم، تنها رهاورد زمان برای شاعر است. در حوزه مفاهیم انتزاعی نیز تصاویر دوجبهی (مثبت و منفی) را می‌توان دید. «معنای دیرش» از جمله حوزه‌هایی است که شاعر در آن با نگاهی متفاوت و خلق مفهومی بکر، محوشدگی زمان را به تصویر کشیده است.

با توجه به اطلاعات به‌دست‌آمده و تحلیل‌های ارائه‌شده، این نتیجه حاصل شد که یدالله بهزاد در بیش از نود درصد از شعرهایش دید منفی و بدبینانه‌ای نسبت به زمان دارد که می‌توان آن را زاییده زندگی پر از رنج وی دانست. در این نمونه‌ها آشکارا مشخص است که شاعر منظور ما، هیچ دل‌خوشی از روزگار نداشته است. این بدبینی تاحدی است که می‌توان پژوهش حاضر را نکوهش‌نامه زمان نامید.

منابع

۱. افراشی، آریتا (۱۳۹۷). *استعاره و شناخت*، تهران: پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی.
۲. استوار نامقی، سید محمد؛ قربان‌سبأغ، محمدرضا (۱۳۸۴). «استعاره‌های سماع در انس‌التائین احمد جام»، *مطالعات عرفانی*، شماره ۲۲، ۳۸-۵.
۳. بهزاد، یدالله (۱۳۸۷). *یادگار مهر*، تهران: آگاه.
۴. _____ (۱۳۹۱). *گلی بیرنگ*، تهران: مهریستا.
۵. باباطاهر همدانی (۱۳۱۱). *دیوان کامل باباطاهر*، چاپ دوم، تهران: مطبعه ارمغان.
۶. بیگزاده، خلیل؛ الماسی، عطا (۱۳۹۵). «جلوه‌های مقاومت در شعر یدالله بهزاد کرمانشاهی»، *نشریه ادبیات پایداری*، سال هشتم، شماره ۱۵، ۱۰۳-۱۲۵.
۷. _____ (۱۳۹۵). «جلوه‌های اوصاف رضوی در خراسانی‌های یدالله بهزاد کرمانشاهی»، *فصلنامه علمی - پژوهشی فرهنگ رضوی*، سال چهارم، شماره سیزدهم، ۷۳-۹۲.

۸. پانتر، دیوید (۱۳۹۷). *استعاره*، ترجمه محمد مهدی مقیمی زاده، چاپ دوم، تهران: نشر علمی.
۹. خراسانی، فهیمه؛ غلامحسین زاده، غلامحسین (۱۳۹۷). «استعاره مفهومی: نقطه تلاقی تفکر و بلاغت در قصاید ناصر خسرو»، *فنون ادبی*، سال دهم، شماره ۱، پیاپی ۲۲، ۷۱-۸۴.
۱۰. حسینی آباریکی، سید آرمان؛ ساعدی، سلما (۱۳۹۸). «بررسی نوستالژی در اشعار یدالله بهزاد کرمانشاهی»، پنجمین همایش ملی پژوهش‌های نوین در حوزه زبان و ادبیات ایران (با رویکرد فرهنگ مشارکتی): تهران.
۱۱. راسخ‌مهند، محمد (۱۳۹۳). *درآمدی بر زبان‌شناسی شناختی نظریه‌ها و مفاهیم*، تهران: سمت.
۱۲. زرقانی، سید مهدی؛ مهدوی، محمدجواد؛ آیداد، مریم (۱۳۹۲). «تحلیل شناختی استعاره‌های عشق در غزلیات سنایی»، *جستارهای ادبی*، ۴۶ (۱۸۳)، ۱-۳۰.
۱۳. سعدی، مصلح‌الدین عبدالله (۱۳۴۲). *غزلیات سعدی*، از روی نسخه محمدعلی فروغی، تهران: چاپ سپهر.
۱۴. شفیعی کدکنی، محمدرضا (۱۳۷۵). *صور خیال در شعر فارسی*، تهران: نشر آگاه.
۱۵. صفوی، کورش (۱۳۸۲). «بحثی درباره طرح‌های تصویری از دیدگاه معنی‌شناسی شناختی»، *نامه فرهنگستان*، ش ۲۱، ۸۵-۶۵.
۱۶. فتوحی رودمعجنی، محمود (۱۳۹۰). *سبک‌شناسی نظریه‌ها، رویکردها و روش‌ها*، تهران: نشر سخن.
۱۷. فریمن، مارگارت (۱۳۹۰). «شعر و حوزه شناختی»، در *استعاره و مجاز با رویکردی شناختی*، گردآوری آنتونیو بارسلونا، ترجمه فرزانه سجودی و دیگران، تهران: نقش جهان.
۱۸. کزازی، میرجلال‌الدین (۱۳۷۵). *بیان، زیبایی‌شناسی سخن پارسی*، تهران: نشر ماد.
۱۹. کووچش، زولتان (۱۳۹۶). *استعاره‌ها از کجا می‌آیند؟* (شناخت بافت در استعاره)، ترجمه جهان‌شاه میرزابیگی، تهران: آگاه.
۲۰. لوریا، اسکندر رومانویچ (۱۳۹۱). *زبان و شناخت*، ترجمه حبیب‌الله قاسم‌زاده، چاپ سوم، تهران: ارجمند.
۲۱. لیکاف، جورج (۱۳۹۰). «نظریه معاصر استعاره»، ترجمه فرزانه سجودی، *استعاره مبنای تفکر و ابزار زیبایی‌آفرینی*، به کوشش فرهاد ساسانی، تهران: سوره مهر.
۲۲. لیکاف، جورج؛ جانسون، مارک (۱۳۹۷). *استعاره‌هایی که با آن‌ها زندگی می‌کنیم*، ترجمه هاجر آقابراهیمی، تهران: نشر علمی.
۲۳. معین، محمد (۱۳۷۵). *فرهنگ فارسی* (شش جلدی)، چاپ دهم، تهران: امیرکبیر.
۲۴. نادریرفر، عبدالرضا؛ پیروزی‌نژاد، فراست (۱۳۹۹). «مؤلفه‌های نوستالژی در شعر یدالله بهزاد»، *نشریه علمی رخسار زبان* (نقد زبانی و ادبی)، سال چهارم، شماره دوازدهم، ۴۱-۶۴.
۲۵. هاوکس، ترنس (۱۳۷۷). *استعاره*، ترجمه فرزانه طاهری، تهران: نشر مرکز.

26. Evans, V. (2003). *the structure of Time: Meaning and Temporal Cognition*. John Benjamin publishing, Company: Amesterdam/Philadelphia.

27. -Kovecses, Z. (2010). *Metaphor: A Practical Introduction*. New York: Oxford University Press.

28. Lakoff, G. (1987). *Woman, fire, and dangerous thihs: What categories reveal about the mind*, IL: university of Chicago press.

29. Lakoff, G. & M. Turner (1989). *More than Cool reason: A field guide to poetic metaphor* Chicago, IL: University of Chicago press.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی